

راهبردهای کاهش فقر شهری با تاکید بر اجتماعات محلی

(مورد پژوهی: محله بی سیم شهر زنجان)

دکتر اسماعیل نصیری*

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۰۲/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۲/۲۰

چکیده

سکونت گاههای غیر رسمی نماد فضائی و کالبدی فقر در فضاهای شهری است. فقر شهری مجموعه ای از فقر انتقال یافته توسط مهاجران به شهر و نیز فقر تولید شده توسط جابجایی های درون شهری را در بر می گیرد. یکی از راهبردهای بهبود فقر شهری توجه به اجتماعات محلی است. رویکرد توجه به اجتماعات محلی طی دهه ۱۹۹۰ به طور جدی با پیشگامی بانک جهانی در تحقق بخشیدن به اهداف کاهش فقر شهری به کار گرفته شد. توجه عمده این رویکرد معطوف به عملکرد و واکنش بخش مردمی است و به عنوان نظامی مشارکت جو، هدایت کننده و تسهیل گر توسعه محلی در سکونت گاههای غیر رسمی است. در این جهت هدف از تحقیق حاضر بررسی چالشهای فقر شهری در سکونت گاه غیر رسمی (در محله بی سیم زنجان) و ارائه راهبردهای اجتماعات محلی بوده است که از روش توصیفی تحلیلی استفاده شده است و نیز روش گردآوری اطلاعات اسنادی و میدانی است که با استفاده از آزمونهای آماری پارامتری و ناپارامتری شاخص های تحقیق بر روی ۳۸۰ نفر از سرپرستان خانوار مورد ارزیابی واقع شد. نتایج تحلیل آماری از شاخص های مورد بررسی بیانگر شرایط نامساعد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و دسترسی به خدمات شهری در محدوده مورد مطالعه است. همبستگی پیرسون بین عدم مشارکت و فقر شهری برابر با ۱۲۱٪ ارزیابی شده است. نتایج آماری نشان داد که توجه به دیدگاه مردم با ضریب $Beta=0,43$ و تعامل و مشارکت مردم در تصمیم گیری و اجرای برنامه ها ($t=2/9$)، توجه به رویکرد برنامه های اجتماع محور را در سیاست های کاهش فقر شهری ضروری می سازد.

کلیدواژه ها: فقر شهری، اسکان غیر رسمی، محله بی سیم، چالش ها، اجتماعات محلی، راهبردها

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

* استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام نور، ایران، esmael.nasiri@yahoo.com

۱. مقدمه

فقر شهری مجموعه‌ای از فقر انتقال یافته از جامعه روستایی و نیز فقر تولید باز تولید شده در جامعه شهری را در بر می‌گیرد. (Davis, 2006: 48). اسکان غیر رسمی جلوه‌ای از فقر شهری است که به طور عمده ناشی از بی‌توجهی به نیاز مسکن اقبال کم درآمد در گذار شهرنشینی شتابان بوجود آمده است. (وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۳: ۱۷-۱۴). بنا به اعلام برنامه اسکان بشر، در سال ۲۰۰۷ نخستین سالی در تاریخ بشر است که بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها به سربرده اند (صرافی، ۱۳۸۷: ۷) و در همین سال، شاهد عبور تعداد جمعیت ساکن نواحی فرودست شهری از مرز یک میلیارد نفر بوده ایم. از این رو استنتاج می‌شود که شهری شدن فقر از بزرگترین چالش‌های توسعه جهانی است که در صورت تداوم روند نامطلوب کنونی، در طی سه دهه آتی شامل دومیلیارد نفر ساکنان نواحی فرودست شهری خواهد شد (un-HBITAI, 2007: 68). در سال ۱۳۸۷، ۱۹ درصد از جمعیت کشور زیر خط فقر به سر می‌بردند. (مهندسان مشاور آمایش، ۱۳۸۷: ۶۵-۶۰). بر اساس اطلاعات وزارت مسکن، حدود ۲۰ درصد جمعیت مراکز استان‌ها در سکونت‌گاه‌های غیر رسمی به سر می‌برند که شامل حدود ۸ درصد مساحت شهرها می‌شود (علاءالدینی، ۱۳۸۷: ۷۹). شهر زنجان نیز به عنوان یک شهر میانه اندام طی دهه‌های اخیر از رشد جمعیتی و کالبدی قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده است بطوریکه مساحت آن از ۴۵ متر مربع در سال ۱۳۳۵ به ۶۷۴۲/۱ متر مربع در سال ۱۳۸۸ افزایش یافت و جمعیت این شهر از ۴۷ هزار نفر در سال ۱۳۳۵ به ۳۶۰ هزار نفر رسید. (مرکز آمار ایران، ۱۳۶۵-۱۳۸۸، ۱۵-۲۰). از سال ۱۳۳۵ به بعد اولین محلات مهاجر نشین در پیرامون بافت اولیه شهر شروع به شکل‌گیری نمود. اصلاحات ارضی، نبود برنامه‌ای منسجم و قطبی کردن منطقه، روند صعودی افزایش قیمت و اجاره بهای مسکن، وجود کاربری‌های نامناسب، برخورد تخریبی یا ندیده گرفتن اسکان غیر رسمی از طرف مدیریت شهری و نپذیرفتن آن به عنوان راه حلی خودانگیزه و قابل ارتقاء از جمله عوامل مهم و موثر در شکل‌گیری و گسترش اسکان غیر رسمی از سال ۱۳۳۵ تا سال ۱۳۸۸ در شهر زنجان بوده است. (صرافی، ۱۳۸۴: ۴۶-۴۳ و شهرداری زنجان، ۱۳۸۸: ۵۳-۵۰). محله بی‌سیم به عنوان یکی از محله‌های اسکان غیر رسمی واقع در شهر زنجان در دهه ۱۳۴۰ شکل گرفت. با افزایش مهاجرت به شهر زنجان، زمینهای اطراف این محله به سرعت توسط مهاجرینی که اکثریت روستایی بودند اشغال شد. این محله با ۵۵ هکتار و با جمعیت بالغ بر ۳۰ هزار نفر و با تراکم ۵۰۰ نفر در هکتار، و فقدان شبکه فاضلاب و جمع‌آوری آب‌های سطحی، ساخت و ساز غیر فنی و بی‌دوام، توزیع نامناسب کاربری‌های خدماتی، بیکاری و نابه‌هنجاری‌های اجتماعی از جمله محلاتی است که با چالش‌های فقر شهری روبرو است. بر این

اساس شناسایی فقر شهری به منظور برنامه ریزی توسعه با رویکرد اجتماعات محلی از ضرورت‌های اساسی است. هدف پژوهش آن است که با شناخت دقیق تر فقر شهری در محله بیسیم شهر زنجان زمینه را برای سیاستگذاران و مدیران شهری در تصمیم گیریهای مربوط به کاهش محرومیت در محلات شهری فراهم نماید. از اینرو بررسی وضعیت محله بیسیم شهر زنجان با رویکرد سنجش وضعیت فقر شهری ضروری به نظر میرسد. مطالعه حاضر با در نظر گرفتن موارد فوق در پی پاسخ به سوالات زیر است:

- ۱- ابعاد متغیرها و شاخصهای فقر شهری در محله بیسیم شهر زنجان کدام هستند؟-۲
- چگونه میتوان از طریق اجتماعات محلی به کاهش محرومیت و نابرابری اجتماعی و در نهایت کاهش فقر شهری دست یافت؟

۲. مروری بر پیشینه تحقیق

مطالعات محمدی نشان می دهد که توسعه اجتماع محور به عنوان ساز و کار نوینی در افزایش پایداری و اثر بخشی اجتماعی برنامه های بهسازی شهری در سکونت گاه های غیر رسمی تلقی می شود. (محمدی، ۱۳۸۷: ۸۹). نتایج مطالعات علاءالدینی در مورد اسکان غیر رسمی در شهر مشهد حاکی از آن است که فراهم آوردن زمینه های مشارکت فراگیر ساکنان در برنامه های بهسازی و توانمند سازی اقدامی موثر و راهگشادر زمینه ساماندهی توسعه آینده اسکان غیر رسمی خواهد بود (علاالدینی، ۱۳۸۷: ۸۶-۸۰). به عقید کلهرنیا، طرح های توانمند سازی با مشارکت اجتماعات محلی از جمله اصلی ترین راهبردهای ساماندهی و نهادینه سازی و مشارکت فقرای شهری در ارتقای شرایط زندگی است (کلهرنیا، ۱۳۷۸: ۳۱). ابراهیم زاده در مورد راهکار های تعدیل حاشیه نشینی در کریم آباد زاهدان، بهترین راه حل را ساماندهی و بهسازی به همراه توانمند سازی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می داند (ابراهیم زاده و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۴۱-۱۴۰). دست اندرکاران اجرایی ساماندهی بافتهای فقیر نشین معتقدند که شروع و اجرای برنامه های ساماندهی محلات فرودست شهری و مبارزه با چالشهای فقر شهری، مستلزم ارتقای توانمندی اجتماعات محلی با رویکرد اجتماع محور است. (محمدی، ۱۳۸۳: ۶۴). بنا به زعم صرافی، مسئله فقر شهری نه در چارچوب دستگیری از مستمندان و صدقه دادن بلکه بنا بر انکشاف منابع نهفته آنها و توانمند سازی برای مشارکت موثر در توسعه اجتماعات محلی راهگشامی شود. (صرافی، ۱۳۸۷: ۸). تحقیقات رفیعیان و همکاران در زمینه کاربرد متدولوژی گروههای بحث در توانمند سازی محلات غیر رسمی بیانگر آن است که این روش اساس حرکت برنامه ریزی را تشکیل می دهد و می تواند به عنوان چارچوب در برنامه های توسعه اجتماع محور مورد استفاده قرار گیرد (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۵: ۴۷). اسکندری دو رباطی در پژوهش بر روی فقر شهری اظهار میدارد که ظرفیت سازی بر اساس توانهای مناطق غیر رسمی و رسمیت شناختن کم درآمدها از جمله

راهکارهای اساسی است (اسکندری، ۱۳۸۷: ۱۴۹). نتایج مطالعات جواهری پور نشان می‌دهد که با توانمندسازی ساکنان سکونت‌گاه‌های غیر رسمی می‌توان به توان اقتصادی شهرها افزود و کاهش فقر شهری نیز تحقق یابد (جواهری پور، ۱۳۸۷: ۱۲۷). بررسی تجارب سایر کشورها نیز حاکی از اهمیت جایگاه رویکردهای اجتماع محور در مطالعات اسکان غیر رسمی است. مطالعات بینگ در بنگلادش نشان می‌دهد که هدف اصلی چنین رویکردی در عرصه مدیریت شهری، نیل به ایجاد شهرهای پایدار از طریق تاثیرگذاری مثبت و ارتقاء کیفیت زندگی گروه‌های کم درآمد و آسیب‌پذیر اجتماعی است. در این رهگذر با بهره‌گیری از جذب خلاقیت‌ها و سرمایه‌های اجتماعی و اقتصادی آنان در قالب توانمندسازی، امکان تحقق اهداف کلان توسعه و افزایش سرمایه اجتماعی فراهم می‌آید. نتایج مطالعات بانک جهانی در کشورهای در حال توسعه حاکی از آن است که هدف اصلی در رویکردهای اجتماع محور به کارگیری سرمایه اجتماعی و انسانی و ظرفیت‌سازی در تشکیل و گسترش آن در ارتباط با بهبود شرایط اقتصادی است (Manfel, ۲۰۱۰: ۷۴). برای فقرا، سرمایه. نتایج پروژه کاهش فقر شهری در قالب بر نامه‌های اجتماع محور در پاناما (جهان بهتر برای همه): نیز بیانگر آن است که در برخی کشورهای در حال توسعه، تلاش قشر کم درآمد در حاشیه اقتصاد دایمی، فقدان تاثیر آموزشی، بهداشتی، مسکن مناسب امنیت فردی درآمد منظم از مهم کافی را شامل می‌شود (۲۳: ۲۰۰۸, Padina). نتایج گروه مطالعات برنامه ریزی و توسعه شهری در دانشگاه مینی زوتا در آمریکا نشان می‌دهد که برنامه ریزی اجتماع محور می‌تواند منجر به ارتقای پاسخگویی به صدای فقرا، برقراری پیوند و رابطه بین آنها با نهادهای اداره محلی و افزایش دسترسی فقرا به فرآیندهای اداره محلی، شود در واقع تداوم و استمرار رویکرد توسعه اجتماع محور در بهسازی سکونتگاه‌های غیر رسمی به یک چارچوب نهادی که منجر به تقویت و بازساخت عملکردی نهاد مدیریت محلی منجر می‌شود (Crayon; ۲۰۱۰; ۷۹).

نتایج مطالعات «ساور» در هند نشان می‌دهد که توانمندی‌سازی اجتماع محلی، سبب دسترسی به فرصت‌های اشتغال، درآمد و مشارکت موثر در طرح‌های شهری شده است. (Saver, ۲۰۱۰: ۴۰-۵۷). مطالعات آکایو در آفریقای جنوبی حاکی از آن است برنامه ریزی اجتماع محور توجه به صدای فقرای شهری و به نوعی سرمایه‌گذاری در خدمات وزیر ساخت‌های اجتماعی محلات فقیر نشین را فراهم می‌آورد. (Akayo, ۲۰۱۰: ۲۰-۳۲). «بای کال» در مطالعات خود بر روی اجتماعات فقیر نشین اندونزی یادآور می‌شود که برنامه ریزی اجتماع محور در پروژه‌های آبرسانی، حفر فاضلاب، دسترسی به توزیع آب، مبارزه با بیماری‌های بومی بسیار موفق بوده است. (Baykal, ۲۰۱۰: ۴۲-۴۶).

۳. مبانی نظری

رویکرد نظری اصلی برای تبیین اسکان غیررسمی در این تحقیق رویکرد اجتماعات محلی با توجه به است. اجتماعی سرمایه اسکان غیر رسمی مجموعه‌ای از تنگناها و مشکلات و نیز قابلیت‌ها امکانات را در خود دارد و سیاست‌های کنونی در استفاده از امکانات نهفته آن برای فاتق (Rabin, ۲۰۱۰:۸۹) آمدن بر مشکلات موفق نبوده است. اوایل قرن بیستم که مسئله فقر و سکونتگاه‌های فقیر نشین مورد توجه جدی برنامه ریزان قرار گرفت تمرکز بر سیاستهای افزایش درآمد و نیز ایجاد عدالت اجتماعی همواره به مثابه راه حل ریشه ای فقر و محلات فقیر نشین مورد توجه بوده است. تا ابتدای دهه ۱۹۷۰ تحت تاثیر نگرش مکتب لیبرالی حداقل دخالت دولت در امر سکونت گاهای غیر رسمی در دستور کار بسیار ی از دولت‌ها بود. با عدم تحقق وعده های لیبرالیسم در رفع مشکل سکونت گاهای غیر رسمی و فقیر نشین در طول زمان وطنی فرایند توسعه اقتصادی و تحت تاثیر نظریه هایی مانند فرهنگ فقر اسکار لوتیس، برخی دولت‌ها شیو های خشن و مقابله با سکونت گاهای غیررسمی را برگزیدند و تخلیه اجباری و تخریب، به رویکردی و روشی فراگیر تبدیل شد (ایراندوست، ۱۳۸۹: ۶۲).

در تبیین نحوه برخورد با اسکان غیررسمی از دهه ۱۹۶۰ تا کنون مکاتب و دید گاهای مختلفی مطرح بو ده است. طرح های توانمند سازی محلات فقیر نشین شهری در قالب توسعه اجتماع محور از جمله الگوهایی است که ملهم از نظریات جدید و به ویژه برنامه ریزی مشارکتی است. رویکرد توسعه اجتماع محور در اواخر دهه ۱۹۷۰ مطرح و طی دهه ۱۹۹۰ به طور جدی با پیشگامی و سرمایه گذاری بانک جهانی در تحقق بخشیدن به اهداف برنامه ها و پروژه های بهسازی شهری و کاهش فقر شهری به کار گرفته شد. در این رویکرد بر مشارکت اجتماع محلی در فرایند تصمیم سازی تاکید می شود. (محمدی، ۱۳۸۷: ۹۲). آلبرت، برنامه ریزی اجتماع محور را به نوعی برنامه ریزی هوادارانه می داند که در جانبداری از معیار کاهش فقر می رود (Albert, ۱۹۸۶: ۷۸).

این نوع رویکرد اجتماعی در توجه به استفاده از کنش های اجتماعی در اندیشه های آنتونی گیدنز، دیوید هاروی والیزه رکه وجود دارد. این سیاستها در انطباق با برگشت از رویکردهای کارکرد گرایانه به سوی رویکردهای انسان محور و توسعه اجتماع محلی در بر نامه ریزی و سیاست گذاری شهری صورت گرفته است.

این رویکرد به دلیل نماد فضایی آن در محدوده‌ای جغرافیایی و عملکردی، تحت چارچوب اقدامات نظام برنامه‌ریزی و مدیریت محلی قرار می‌گیرد. و برنامه‌ریزی شهری را به تنهایی برای ساماندهی سکونتگاه‌های غیر رسمی کافی ندانسته و توجه عمده‌اش معطوف به عملکرد و کنش بخش مردمی؛ در ساخت سکونتگاه‌ها است. در این رویکرد برنامه‌ریزی شهری به عنوان نظامی مشارکت جو، هدایت کننده و تسهیلگر توسعه محلی در پی نظم دهی به برنامه‌ها و طرح های توسعه در سکونتگاه‌های غیر رسمی است.

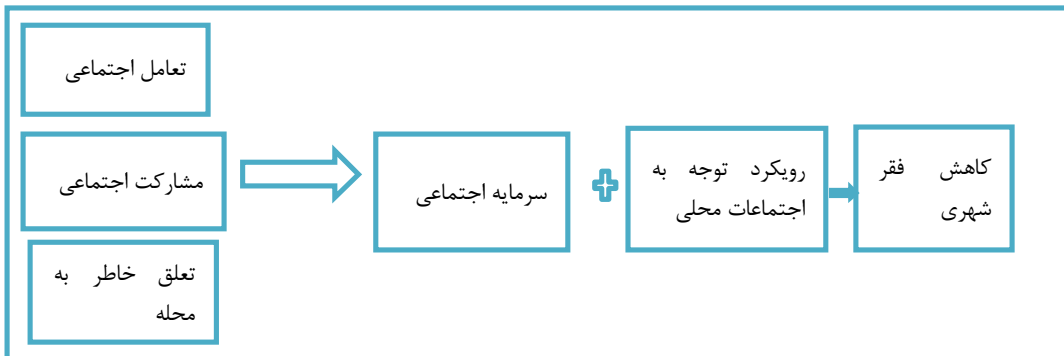
به سخن دیگر اندیشمندان مذکور توسعه اجتماع محور را در گرو عواملی می‌بینند که در ظرفیت‌سازی نهادینه شده در اجتماعات محلی نهفته است. در حقیقت این ظرفیت‌سازی به ساختن سرمایه اجتماعی منجر می‌شود. این سرمایه به عقیده فو کویاما یعنی توانایی افراد در مشارکت با همدیگر برای تحقق یافتن اهداف جمعی است که در آن سرمایه‌های انسانی چرخه فقر را می‌شکند (Kral, ۲۰۰۹:۶۷).

باید افزود که بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی به مثابه یکی از قابلیت‌های اصول اجتماع محور در برنامه‌ریزی مورد توجه قرار می‌گیرد. در حقیقت این سرمایه اجتماعی است که شکل‌گیری یک اجتماع محلی به مفهوم واقعی را تضمین می‌کند. و مفهوم انسجام اجتماع محلی را که به میزان و کیفیت تعامل و روابط اجتماعی و تقویت شبکه‌های اجتماعی در مرحله باز می‌گردد را شکل می‌دهد (ایراندوست، ۱۳۸۹:۶۹). در واقع ارتقاء فرایند پایداری سکونت‌گاه‌های غیر رسمی، افزایش کارایی و اثر بخشی، گسترش مقیاس سیاست‌های کاهش فقر شهری، مقتدر سازی فقرا و توانمندی اجتماعات محلی از مهمترین نتایج مثبت برنامه‌های توسعه اجتماع محور از دیدگاه سرمایه رویکرد توسعه اجتماع- محور ساز و کاری برای توسعه از طریق همیاری و مشارکت موثر اجتماع محلی است که فقیران شهری را به عنوان شرکاء و صاحبان اصلی فرایند توسعه به میان می‌آورد (Alaming, ۲۰۱۰:۴۸). توسعه اجتماع محور به مثابه یک فرایند و به عنوان ابزاری در ارتقای مشارکت در زمینه‌های مختلف اقتصادی- اجتماعی به کار گرفته می‌شود. در کل، توسعه اجتماع محور را می‌توان به مثابه فرایندی محسوب کرد که به موجب آن گروه‌های اجتماع محلی قادر به (کنترل تصمیمات و تخصیص منابع از بالا جهت توسعه محلی میشوند) (Everatt, ۲۰۰۵: ۵۵).

۴. روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع مورد بررسی کاربردی- توسعه‌ای است که با روش توصیفی-تحلیلی با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه حضوری در محله بیسیم شهر زنجان توزیع و تکمیل گردیده و تعداد پرسشنامه‌ها بر اساس فرمول کوکران ۳۸۰ نفر برآورد شده است و با در نظر گرفتن حداکثر خطای قابل قبول در سطح اطمینان ۹۵ درصد و احتمال خطای ۰/۰۵ محاسبه شده است مقادیر آلفای کرونباخ برای متغیرهای ابزار سنجش ۰/۸۹ محاسبه شده که بیانگر اعتبار مناسب آن برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز بوده است. علاوه بر این به منظور تقویت چهارچوب نظری به کمک روش کتابخانه‌ای و اسنادی از اطلاعات اداره نوسازی شهر زنجان نیز استفاده شده است.

۱-۴ مدل پژوهش:

منبع: نگارنده، ۱۳۹۰

۲-۴. شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق

به منظور بررسی و تاثیر متغیرهای مستقل بر وابسته در ابتدا شاخص‌های مناسب استخراج و برای سنجش هر کدام از شاخص‌ها، گویه‌هایی تدوین شد و اطلاعات مربوط به این شاخص‌ها از طریق پرسش‌نامه‌ها استخراج گردید. متغیرهای این تحقیق عبارتند از: متغیرهای مستقل شامل: شاخص‌های اقتصادی-اجتماعی-کالبدی و فضایی می‌باشد. متغیرهای وابسته شامل: رویکرد اجتماعات محلی (تعامل-مشارکت-تعلق خاطر-کنش جمعی) شاخص‌های مورد نظر در این پژوهش به منظور نحوه سنجش فقر در قالب سه معیار اقتصادی اجتماعی و کالبدی به شرح جدول زیر صورت گرفته است:

جدول ۱ شاخص‌های فقر شهری

اقتصادی	اجتماعی	کالبدی
نرخ اشتغال	نرخ اشتغال به تحصیل	تراکم مسکونی
نرخ بیکاری	بار جمعیتی	تراکم خانوار در واحد مسکونی
ضریب فعالیت واقعی	نسبت جوانی جمعیت	سرانه مسکونی
نرخ فعالیت عمومی	نسبت باسوادی	
مشارکت اقتصادی زنان	متوسط بعد خانوار	
بار تکفل خالص		
بار تکفل		

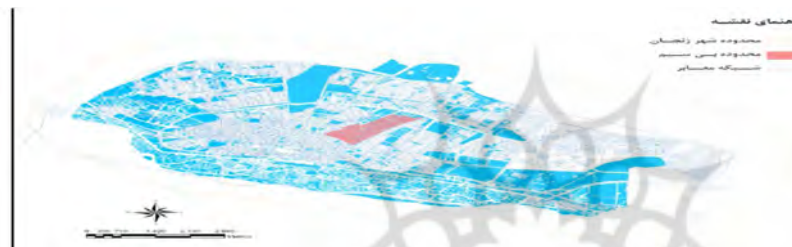
۳-۴ اهداف و فرضیات تحقیق

هدف اصلی این تحقیق شناخت متغیرهای موثر بر چالش‌های فقر شهری در محله بی سیم شهر زنجان وارثه رویکردهای اجنماعات محلی است که در این راستا فرضیه ذیل ارائه شده است: به نظر میرسد عدم توجه به پتانسلهای اجنماعات محلی سبب کاهش مولفه‌های سرمایه اجتماعی و در نهایت باعث بروز فقر شهری در ابعاد اجتماعی اقتصادی و کالبدی در محله مورد مطالعه شده است.

۵. محدودده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در شمال شرقی شهر زنجان و در قسمت جنوب شرقی کوی قائم واقع شده است. محدوده بی سیم در دو مسیر روستایی پایین کوه و دو اسب واقع است و با تشدید روند مهاجرت روستائیان به شهر زنجان گسترش یافت. این محدوده یکی از محلات اسکان غیر رسمی شهر زنجان محسوب می‌شود که در سال ۱۳۸۸ با مساحتی برابر با ۵۵ هکتار دارای جمعیتی بیش از ۳۰ هزار نفر بوده است که تراکم جمعیتی آن در این سال معادل ۵۰۰ نفر در هکتار می‌باشد. محله بی سیم امروزه از پرتراکم‌ترین مناطق شهر زنجان به شمار می‌رود.

نقشه شماره ۱ محدوده مورد مطالعه

۶. نتایج و یافته‌ها

۶-۱. یافته‌های توصیفی

چالش‌های فقر شهری در محدوده مورد مطالعه

از نظر میزان تحصیلات بین سرپرستان خانوارهای مورد مطالعه، ۵۲/۵ درصد بی سواد، ۳۴/۸ درصد تحصیلات ابتدایی و نهضت سواد آموزی، ۱۰/۷ درصد دارای تحصیلات راهنمایی و ۲/۷ درصد دارای مدرک دیپلم و فوق دیپلم بوده‌اند. اطلاعات میدانی نشان می‌دهد که یکی از مشکلات عمده محله بی سیم، نرخ بی سواد و سطح پایین تحصیلات در این محله است. ۸/۸۹ درصد جمعیت محله مورد مطالعه شش ساله و بیشتر هستند. نسبت با سواد در محله بی سیم ۶۰/۱ درصد است حدود ۳۰ درصد از فرزندان ۶ ساله و بالاتر این محله در یکی از مقاطع تحصیلی مجبور به ترک تحصیل شده‌اند. نتایج اطلاعات میدانی نشان می‌دهد که

متوسط بعد خانوار در محله ۵ نفر است که این نکته در تایید افزایش بار تکفل در خانوارهای ساکن در محدوده است.

وضعیت فعالیت و اشتغال

از جمعیت ده ساله و بیشتر، ۴۲/۲ درصد فعال و ۵۷/۸ درصد غیر فعال هستند. نسبت فعالیت در بین مردان ۹۱/۸ درصد و در بین زنان ۳/۲ درصد بوده است که بیانگر تک درآمدی بودن خانوارهای مورد مطالعه است. اطلاعات مستخرج از پرسشنامه ها بیانگر آن است که بیش از ۶۰/۹٪ ساکنین این محله دارای مشاغل کارگر خدماتی بوده اند. اهالی بی سیم عموماً نیروی کار ساده و کم مهارت شهر را تشکیل می دهند. بررسی ساختار شغلی سرپرستان خانوار نشان می دهد که این افراد در فصلهای مختلف سال بر حسب تقاضا به کارگران ساختمانی نیز تبدیل می شوند. بعد از مشاغل کارگری، مشاغل رانندگی و فروشنده‌گی از جمله مشاغل مردان در این محله را تشکیل می دهد. بر اساس مطالعات میدانی، پرسشگران اظهار داشته اند که مدت بیکاری در بین آنان از ۵ تا ۲۰ روز در ماه نوسان دارد. میزان بیکاری ۳۲/۸ درصدی در این محله در مقایسه با رقم ۹/۲ درصد شهر زنجان، حاکی از وضعیت نامطلوب اقتصادی است. ۴۸/۲ درصد از سرپرستان خانوار وضعیت مالی و اقتصادی خود را نامطلوب اعلام نموده اند که این نکته نمادی از فقر شهری است.

توان اقتصادی خانوارها

از آنجائیکه پایگاه اقتصادی افراد بر فقر تاثیر دارد لذا میزان درآمد جامعه نمونه نیز مورد سنجش قرار گرفت. تحلیل اطلاعات پرسشنامه ها نشان می دهد که ۲۰ درصد جامعه آماری دارای درآمد کمتر از ۱۵۰ هزار تومان و ۶۰ درصد دارای درآمد بین ۱۰۰ تا ۲۵۰ هزار تومان و درآمد ۲۰ درصد بالای ۲۵۰ هزار تومان بوده است. میانگین درآمد در این محله در سال ۱۳۸۹ برابر با ۱۷۰۰۰۰ هزار تومان است که این رقم زیر خط فقر است.

جدول ۲. ماتریس شاخص اجتماعی - اقتصادی استاندارد شده در محله بی سیم

محله	تراکم	سرانه افراد در مسکونی	زیربنا ی سرانه	درآمد سرانه	پایگاه اقتصاد و اجتماعی استاندارد شده
بی سیم	۵۰۰	۴	۵۰	۱/۱	۳

منبع: (یافته های پژوهش، ۱۳۹۰)

اطلاعات جدول بالا در تایید پایین بودن سطح معیشت مردم و ارتباط آن با پایین بودن پایگاه اقتصادی و اجتماعی آنان است بطوریکه در این محله به طور متوسط هر ۴ نفر در یک اطاق زندگی می نمایند. یافته ها نشان می دهد بیش از ۹۲ درصد مخارج خانوار خوراک و مسکن اختصاص دارد و ۶۲ درصد از خانوارها از لحاظ میزان مصرف پروتئین زیر خط فقر

غذایی هستند زیرا ۵۸ درصد از سرپرستان خانوار اظهار داشته‌اند که حداقل هر دو هفته یکبار گوشت مصرف می‌نمایند.

- فقر کالبدی، ساختار فضایی - کالبدی (شکل هندسی قطعات)

عدم تناسب بین عناصر و آشفتگی فضا از ویژگی‌های بارز اجتماع اسکان غیررسمی محله بی سیم می‌باشد. با توجه به این که این سکونتگاهها خارج از طرح‌ها و برنامه‌های شهرسازی و بدون نقشه تفکیکی و مهندسی شکل گرفته‌اند. مسکن آنها نیز بدون نظم هندسی پیش‌اندیشیده و به طور نامنظم و ارگانیک و بر اساس توان هر خانوار در اشغال زمین شکل گرفته‌اند. مطالعات میدانی نشان می‌دهد که از کل مساحت ساخته شده حدود ۱۹ درصد دارای قطعات با شکل هندسی منظم، ۱۲ درصد دارای شکل هندسی نیمه منظم و ۶۹ درصد دارای شکل هندسی نامنظم هستند. بر مبنای اطلاعات میدانی تراکم جمعیتی در محله بی سیم بالاتر از بقیه مناطق شهر زنجان است. بطوریکه در هر هکتار بین ۱۰۰ تا ۱۲۰۰ نفر ساکن هستند. در محله بی سیم بیشترین تراکم در گروه تراکمی، ۵۰ - مترمربع با ۶۲ درصد می‌باشد.

جدول ۳. شاخص‌های جمعیتی محله بی سیم

محله	میزان جمعیت سال ۸۹	نسبت جنسی	درصد جمعیت ۶ ساله و بالا	بعدخانوار
بی سیم	۳۰۲۳۸	۱۱۴/۸	۷۷/۲	۶/۲

منبع: (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

نزدیک به ۴۲ درصد خانوارها از نوع گسترده هستند میانگین نفر در واحد مسکونی در این محله ۶/۲ نفر است. در نتیجه می‌توان گفت که هنوز ساکنان این مناطق الگوی با روری روستایی خود را حفظ کرده‌اند. اکثریت واحدهای مسکونی محله بی سیم یک طبقه و دارای امکانات و تجهیزات اندک می‌باشند. به طور متوسط در هر واحد مسکونی ۱/۴ خانوار زندگی می‌کند. بر اساس مطالعات میدانی ۸۹/۸ ساختمانها یک طبقه و مابقی ۲ تا ۳ طبقه هستند. از مجموع نمونه‌های آماری مورد مطالعه، بیش از ۸۰/۲ هکتار از واحدهای مسکونی محله، زیر ۵۰ متر مربع وسعت دارند

- ساختار حقوقی و مالکیتی

بررسی‌های میدانی نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از قطعات ملکی در محله بی سیم به شیوه غیر رسمی و در مواردی غیر قانونی مورد تصرف واقع گردیده‌اند. از مجموع خانوارهای مورد مطالعه که مالک واحد مسکونی می‌باشند ۷۵ درصد فاقد سند مالکیت و ۲۵ درصد دارای سند مالکیت می‌باشند. بر اساس نتایج پرسشنامه‌ها در محله بی سیم ۵۸ درصد خانوارها مالک واحد مسکونی و ۳۸ درصد مستاجر می‌باشند.

کالبدی و کیفیت ابنیه ساختار

مطالعات پیمایشی نشان می دهد که میانگین عمر بنا در محله بی سیم حدود ۱۰ سال است و بیشترین عمر بنا مربوط به ۳۰ سال و کمترین آن مربوط به یکسال قبل است در مجموع ۴۲/۷ درصد واحدهای مسکونی این محله دارای قدمت کمتر از ۲۰ سال و ۵۷/۳ درصد قدمت بالای ۲۰ سال دارند. بر اساس مطالعات پیمایشی ۲۰/۲ درصد واحدهای مسکونی محله بی سیم نوساز و ۲۰ درصد آن قابل نگهداری و ۳۹/۸ درصد تخریبی و مابقی در حال ساخت ، مخروبه و مرمتی هستند. افزایش واحدهای نوساز و در حال ساخت نشان از مهاجریپذیری این محله دارد. نازلترین شاخص قیمت در مسکن شهری شاخص دوام مسکونی است در محله بی سیم بیش از ۷۴ درصد ساختمان های مسکونی با تیر آهن و آجر ساخته شده است. تنها ۴ درصد از واحدهای مسکونی ساخته شده از وام بانکی استفاده کرده اند. در این محله حدود ۷۹/۴ درصد واحدهای مسکونی فاقد نماکاری بوده اند و مصالح ساختمانی مورد استفاده واحدهای مسکونی که آجرهای فرسوده هستند نمایان است. ۱۰/۷ درصد واحدهای مسکونی دارای نمای سیمانی بوده اند و ۹/۹ درصد دارای نماکاری سنگ مرام است. در مجموع شاخص های کمی مسکن در این محله دارای مطلوبیت پائینی است و به ویژه در شاخص های مربوط به تعداد اتاق در مقابل خانوار و تعداد افراد ساکن در واحد مسکونی ارقام نشان دهنده شرایط بد مسکن می باشند.

شاخص کاربریها و دسترسی به خدمات شهری

بر اساس آمارهای سال ۱۳۸۸ محله بی سیم در حالی جمعیت زیادی را جذب نموده است که با کمبود در تمامی سرانه کاربری ها مواجه است. این محدوده از نظر اغلب شاخص های کاربری های شهری دارای وضعیتی نا بسامان است. مقایسه نتایج جدول ۴ در زمینه شاخص های کالبدی این محله با سرانه های معمول در طرح های شهری بیانگر عدم توزیع متعادل در زمینه کاربری های شهری است.

جدول ۴. مقایسه سرانه کاربری های شهری محله بی سیم با سرانه معمول در ایران

کاربری حداکثر	سرانه محله بی سیم درصد	مساحت سرانه های	حداقل
مسکونی	۰/۷۴	۴۰	۵۰
تجاری	۳	۲	۴
آموزشی	-	۳	۵
فرهنگی مذهبی	۰/۲	۰/۷۵	۱/۵
بهداشتی-درمانی	۰/۰۲	۰/۷۵	۱/۵
ورزشی	٪۶	۲	۲/۵
فضای سبز	۰/۰۱	۰/۷	۱۲
حمل و نقل	۱۰/۸	۲۰	۲۵

انبارمختلط	۲/۵۹	۱۷/۵	۱۴/۹
------------	------	------	------

منبع: (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰)

همانطوریکه در جدول کاربری‌ها مشاهده می‌شود در میان کاربری‌های مختلف شهری سهم کاربری مسکونی (۷۵/۹ درصد) می‌باشند که این میزان حدود ۲۵/۹ درصد بیشتر از استانداردهای معمول شهری است که علت آن را می‌توان در تراکم بالای جمعیت در محله بی سیم و ناچیز بودن کاربری‌های دیگر شهری از قبیل آموزشی، بهداشتی، فضای سبز و ... جستجو نمود. در محله بی سیم هیچ گونه توازنی بین کاربری مسکونی و کاربریهای تفریحی و فضای سبز برقرار نیست بطوریکه این محله با کمبود سرانه فضای سبز، آموزشگاهی، ورزشی، انتظامی، آموزشی و درمانی مواجه است. رتبه دوم کاربری‌ها اختصاص به کاربری‌های مختلط دارد این نوع کاربری با ۱۷/۵ درصد و سرانه ۲/۵ متر مربع بیانگر آن است که در طبقه اول اکثریت واحدهای مسکونی یک واحد تجاری واقع شده است. از طرفی کاربری‌هایی نظیر پنجرگیری، ساخت درب و پنجره فولادی و همچنین مشاغل کاذبی از قبیل خرید و فروش کارتن ومقوا، پلاستیک کهنه، نان خشک و... در محله مورد نظر ایجادکننده آلودگی بصری در سطح محل است، به نحوی که ۲۵,۹٪ از کاربری‌های محل را به خود اختصاص داده.

آلودگی‌های محیطی محله از مشاغلی نظیر تعمیرگاه، تعویض روغنی، باطری سازی، کابینت سازی و مواردی از این قبیل ناشی می‌شود که براساس آمارهای جمع آوری شده ۲۲,۸٪ از سطح کل کاربری‌های موجود را پوشش می‌دهد. از طرفی دیگر مقایسه زیر معیارهای دسترسی به خدمات نیز در سطح محله که در جدول ذیل آورده شده است بیانگر آن است که هیچ گونه توازنی در زمینه خدمات شهری مثل دسترسی به پارک، خدمات درمانی نحوه دفع فاضلاب وجود ندارد.

جدول ۵. مقایسه زیر معیارهای دسترسی به خدمات در محله بی سیم

وزن CR=۰/۰۲	زیرمعیارهای دسترسی به خدمات	دسترسی به سواره	نحوه دفع فاضلاب	دسترسی به خدمات درمانی	دسترسی به پارک محله
۰/۵۴۵	دسترسی به سواره				
۰/۳۶۷۵	نحوه دفع فاضلاب	۱/۶			
۰/۲۱۳	دسترسی به خدمات درمانی	۱/۱	۱/۱		
۰/۰۴۴۶	دسترسی به پارک محله	۱/۲	۱/۶	۱/۹	

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰)

۲-۶. یافته های تحلیلی استنباطی

همانطوریکه در فرضیات اشاره شد بین کاهش مولفه های سرمایه اجتماعی و فقر رابطه وجود دارد. جدول ۶ نتایج آزمون رابطه مولفه های کاهش سرمایه اجتماعی و فقر

S		R		رابطه بین متغیرهای سرمایه اجتماعی
IG	F	R	R	
/...	۱۸ ۱۲	۱/۲	۰/۹۸۳	اعتماد اجتماعی در محله
/...	۸/۲	۲/۸	۱/۸۴۸	تعامل
/...	۹/۵	۳/۴	۱/۹۹۳	مشارکت در تصمیم گیری
/...	۷/۸	۳/۹	۱/۹۵۶	تعلق خاطر به محله

منبع: (یافته های پژوهش، ۱۳۹۰)

نتایج جدول فوق رابطه مستقیم میان فقر و مولفه های سرمایه اجتماعی را بیان می کند بر مبنای یافته های این پژوهش میزان اعتماد اجتماعی در میان ساکنان این مناطق بسیار ضعیف بوده و از طرفی تعلق آنان به فرهنگ روستایی مانع از مشارکت ساکنین در فضای زندگی شهری می شود یافته های بررسی نشان می دهد که حدود ۶۵٪ از پاسخ گویان هیچگونه احساس تعلق شهروندی نداشته اند.

بنابراین یافته های فوق در تایید رابطه متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته را نشان می دهد بطوریکه متغیرهای سرمایه اجتماعی با ضریب تعیین ۱۰/۷ توانسته است حدود ۵۰ درصد از واریانس متغیر وابسته فقر را تبیین کند نتایج جدول ۵ نیز نشان می دهد که کاهش مولفه های اجتماعی (اعتماد با $R=0/258$ و انسجام با $R=0/238$ و ایجاد اختلاف و نزاع در بین مردم با $R=-0/412$ در سطح معنی داری ۰/۰۰۰ در زمینه سازی فقر شهری موثر بوده است بطوریکه نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون حاکی از آن است که بین عدم مشارکت و فقر در جدول ۷ رابطه معنی دار وجود دارد و با احتمال محاسبه دو طرفه بین متغیرها، عدم مشارکت مردم در زمینه سازی فقر شهری موثر بوده است.

جدول ۷. آزمون ضریب همبستگی بین فقدان مشارکت شهروندان و بروز فقر شهری در

محدوده مورد مطالعه

آماره	فقر شهری	Z عدم مشارکت
همبستگی پیرسون	۱	۰/۱۲۱

۰/۰۱۹۱	۰	احتمال محاسبه دو طرفه	فقر عدم مشارکت Z
۳۲۸	۳۲۸	تعداد	
۱	۰/۱۲۱	همبستگی پیرسون	
۰	۰/۰۱۹	احتمال محاسبه دو طرفه	
۳۲۸	۳۲۸	تعداد	

منبع: (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۰)

نتایج آزمون T نیز نشان داد که از نظر جامعه آماری سایر مولفه‌های سرمایه اجتماعی همانند، عدم اعتماد در بین افراد ($T=۲/۸$)، اعتماد اندک مردم بر عملکرد نهادهای دولتی ($T=۱/۹$) عدم تعامل و مشارکت مردم در تصمیم‌گیری و اجرا ($T=۲/۹$) در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰۰ از جمله متغیرهای اجتماعی موثر بر فقر شهری در محله مورد مطالعه محسوب می‌شود.

جدول ۸ نتایج آزمون T متغیرهای اجتماعی موثر بر فقر شهری

متغیرها	آزمون تی	سطح معنی‌داری
عدم اعتماد بین شهروندان	۲/۸	۰۰۰/۰
سطح اعتماد پایین مردم بر عملکرد نهادهای دولتی	۱/۹	۰۰۰/۰
عدم تعامل و مشارکت مردم در تصمیم‌گیری و اجرا	۲/۹	۰۰۰/۰

منبع: یافته‌های پژوهش

بنابراین عدم توجه به رویکرد اجتماعات محلی در تشدید شاخص‌های فقر شهری در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی موثر بوده است اطلاعات جدول ذیل بیانگر آن است که عدم توجه به رویکرد اجتماع محور بر اساس شاخص‌های توجه به دیدگاه مردم، وضعیت اشتغال سرپرستان خانوار و وضعیت اقتصادی به میزان ۴۲/۸ درصد، بر تشدید فقر شهری تاثیر گذار هستند. بالاترین ضریب Beta ۰/۴۳ در معادله فوق مربوط به توجه به دیدگاه مردم است که با درجه آزادی $f=۳/۵$ و $sig=۰/۰۰۰$ قابل ارزیابی است. لذا با مراجعه به ضرایب رگرسیونی گام به گام که در جدول ذیل آورده شده است، همکاری شورای محلات با ضرایب ۲/۲ مشارکت و مشورت مردم به ترتیب با ضرایب رگرسیونی ۲/۸ و ۱/۹ در سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ در تایید فرضیه پژوهش مبنی بر ضرورت رویکرد برنامه اجتماع محور و نقش آن در سیاست‌های کاهش فقر شهری است.

جدول ۹. عوامل موثر بر رویکرد اجتماعات محلی با استفاده از تحلیل رگرسیونی چند

متغیره

متغیر	B	Sd	Beta	F	Sig
-------	---	----	------	---	-----

توجه به دیدگاه مردم	۳/۲۴	۹/۷	۰/۴۳	۳/۵	۰/۰۰۰
وضعیت اشتغال سرپرست خانوار	۲/۸۸	۱/۵۱	۰/۲۳	۲/۱	۰/۰۰۰
وضعیت اقتصادی خانوار	۱/۹	۱/۲	۰/۱۷	۲	۰/۰۰۰
مقدار ثابت	۴/۲	۲/۲		۱/۳	۰/۰۰۰

منبع: (یافته های پژوهش، ۱۳۹۰)

جدول ۱۰. ضریب رگرسیونی گام به گام و ضرورت رویکرد اجتماعات محلی از دیدگاه جامعه آماری

متغیر	B ضرایب رگرسیو	B	خطای استاندارد	مقدار T	Sig
ضریب ثابت	-۲۸/۲	۰/۳۰۴	۰/۰۲۳	۴/۱	۰/۰۰۰۰
رضایت مردم	۰/۱۲۳	۰/۱۱۹	۰/۰۳۸	۳/۸	۰/۰۰۰۰
همکاری شورای محلات	۲/۲	۰/۲۵۹	۰/۰۲۲	۳/۵	۰/۰۰۰۰
مشارکت مردم	۲/۸	۰/۲۱۰	۰/۰۱۹	۲/۶	۰/۰۰۰۰
مشورت با همدیگر	۱/۹	۰/۱۵۳	۰/۱۸	۲/۱	۰/۰۰۰۰

منبع: (یافته های پژوهش، ۱۳۹۰)

نتایج تحلیل آماری در زمینه عدم توجه به رویکرد اجتماعات محلی و تاثیر آن بر عدم توزیع متناسب کاربری های شهری در جدول ذیل به عنوان یکی از مولفه های فقر شهری حاکی از آن است که کاربری اراضی ناسازگار، ساخت ساز غیر مجاز، گسترش بی رویه با بیشترین تفاضل منفی (۱۴) با سطح اطمینان ۹۵ درصد در سطح ۰/۰۰۰ معنی دار است به عبارتی دیگر تاثیر فقر شهری را بر ایجاد کاربری های نامتناسب با نیازهای مردم بیان می دارد.

بر مبنای اطلاعات جدول شماره ۴ وضعیت موجود کاربریهای سطح محله نسبت به سرانه مطلوب اختلاف بارزی را نشان می دهد و از طرفی دیگر دسترسی به مراکز خدماتی مثل آموزشی با عناصر شاخص مدرسه ابتدایی با شعاع دسترسی ۵۰۰ تا ۷۰۰ متر و پارک محله ای با شعاع خدماتی ۴۰۰ متر نیز دارای اختلاف است. از این رو محله بیسیم فاقد مدارس ابتدایی و راهنمایی و فاقد پارک محله ای است. کاربری فضای سبز از لحاظ کمی و کیفی دارای کمبود و نابسامانی است. بررسی وضعیت ماتریس مطلوبیت کاربریها بیانگر مکان گزینی کاربریهای مسکونی در کنار کاربریهای خدماتی مثل مکانیکی و تراشکاری و آهنگری است که موجب تولید آلودگی صوتی در محله بیسیم شده است.

جدول ۱۱. تفاضل مثبت و منفی کاربری های اراضی در محدوده مورد مطالعه

شاخص ها	تفاضل مثبت	تفاضل منفی	Z	سطح معنی داری
کاربری اراضی ناسازگار	۰	۱۴	-۲/۵	۰/۰۰۰
ساخت و ساز غیر مجاز	۰	۱۴	-۲/۲	۰/۰۰۰
گسترش بی رویه بافت	۰	۱۴	-۲/۳	۰/۰۰۰

منبع: (یافته های پژوهش، ۱۳۹۰)

۷. بحث و جمع بندی

از آن جاییکه پدیده اسکان غیررسمی اجتناب ناپذیر و روبه رشد است، تاکید بر دیدگاه توانمند سازی با مشارکت همه جانبه مردم ضروری است. یکی از مهمترین مسایل اجتماعی جوامع شهری، پیدایش ورشد فقر شهری است که معلول عوامل گوناگونی است. در این پژوهش جهت بررسی چالشهای فقر شهری در محله بی سیم شهر زنجان از نظر برخی دانشمندان در زمینه های سرمایه اجتماعی در قالب رویکرد اجتماع محور استفاده شده است. توجه به دیدگاه مردم و مشارکت آنها در برنامه ریزی از عوامل موثر تاثیر گذار بر سرمایه اجتماعی می باشد به گونه ای که رابطه آن با برنامه های رویکرد اجتماعات محلی به لحاظ اهمیت به عنوان اولین عامل تاثیر گذار مثبت به شما ر می آید. در مطالعات شهری توجه به نوع روابط و میزان سرمایه اجتماعی، اهمیت زیادی دارد. سرمایه اجتماعی به مفهوم یک کنش اجتماعی از نکات مثبت اجتماعات محلی فرایندی درونزا است که بر افزایش ظرفیت های منابع محلی استوار است. فقدان این نوع از سرمایه می تواند موجب شکل گیری انزوای اجتماعی بین گروهی در محلات فقیر نشین می شود. مهمترین نتیجه به دست آمده از این پژوهش نشان می دهد که کاهش سرمایه اجتماعی با تشدید فقر شهری رابطه مستقیم دارد و کاهش سرمایه اجتماعی می تواند هشدار برای عدم پایداری شهری باشد و استفاده از مشارکت شهروندان در قالب رویکردهای اجتماعات محلی می تواند بسیار موثر باشد. می توان گفت که کاهش سرمایه اجتماعی یکی از مهمترین عوامل موثر در بروز فقر شهری است که خود تحت تاثیر مسایل اقتصادی، اجتماعی و کالبدی و عدم توجه به رویکرد اجتماع محور است که باعث حاکم شدن فقر در محله مورد مطالعه شده است. مهمترین متغیرهای تاثیر گذار بر کاهش سرمایه اجتماعی در محله مورد مطالعه را باید در زمینه های کاهش مشارکت، عدم تعلق خاطر و عدم اعتماد جستجو کرد. از اینرو تقویت سرمایه اجتماعی از جمله اقدامات ضروری است. نتایج نشان داد که رویکرد اجتماعات محلی نه تنها محدود به اثرات مثبت آن از طریق مشارکت اجتماع محلی در حوزه تصمیم سازی می شود، بلکه به نوعی منجر به بهبود شاخص های فقر شهری خواهد شد. مطالعات پیمایشی نشان داد که برای برطرف ساختن چالش های فقر شهری، تدوین و طراحی

رویکرد اجتماع محور متناسب باشاخص های اقتصادی، اجتماعی، و کالبدی محله بی سیم زنجان ضروری است. بایدافزود که تاثیر گذاری عوامل موثر بر فقر شهری، ریشه در عدم توجه به رویکرد برنامه توسعه اجتماعات محلی دارد از این رو سیاستهای برنامه ریزی برای محلات فقیر نشین باید به نوعی تدوین و طراحی شوند که این افراد از این برنامه ها بهرمنند شوند. این رویکرد برنامه ریزی شهری را به تنهایی برای سا ماندهی سکونت گاهای غیر رسمی کافی نمی داند و توجه عمده اش معطوف به عملکرد و کنش بخش مردمی است. رویکرد اجتماع از طریق در ک اجتماع و تمرکز و توجه به اولویتها و نیازهای مردم بعنوان ابزاری در سیاستهای کاهش فقر شهری تلقی می شود. رویکردهای اجتماعات محلی، منجر به اعتماد و اطمینان بیشتر به اثر بخشی و پیامدهای مثبت آن شده و به افزایش میزان حمایت مردم از سیاست ها و برنامه های راهبردی کاهش فقر می شود. دخالت اجتماعات محلی در فرایند توسعه سکونت گاهای غیر رسمی در چارچوب یک اقدام مشارکتی همچون ساز و کارهای توسعه اجتماع محور، ضمن پیوند بین نیازهای اجتماعی با سازمان فضایی، منجر به استقبال برای مشارکت در برنامه توسعه و استقبال از نتایج آن خواهد شد. نتایج تجلیل های آماری نیز حاکی از آن است که از نظر جامعه آماری لزوم توجه به دیدگاه مردم ($F=3/5$) و ضریب $Beta=0/43$ ، مشارکت و مشورت با مردم در برنامه ریزی ها $B=2/2$ تعامل و مشارکت در تصمیم گیری و اجرا ($T=2/9$) در سطح معنی داری $0/000$ از جمله متغیرهای اجتماعی است که ضرورت رویکرد برنامه اجتماع محور را در سکونت گاههای غیر رسمی اشکار می سازد. از این رو ضرورت دارد که با بهره گیری از برنامه ریزی شهری مبنی بر رویکرد توسعه اجتماع محور سیاستهای کاهش فقر شهری اتخاذ گردد.

راهبردهای ارتقاءبخشی و پیشگیری از باز تولید فقر شهری

- رویکرد اجتماع محور مکانیسمی موثر برای توسعه از طریق همیاری و ارتقاءبخشی اجتماعات محلی است. لذا رویکرد راهبردهای اجتماع محور در محورهای ذیل ضروری به نظر می رسد:
- بهره گیری از اجتماعات محلی جهت مشارکت در آگاهی، تصمیم سازی در مراحل مختلف برنامه های توسعه محله
 - تقویت تشکل های خود جوش محلی در ایجاد همبستگی اجتماعی و حفظ هویت محله ای
 - شناخت پتانسیل های توسعه، دسترسی به اطلاعات در مورد تصمیمات محلی، افزایش سطح مشارکت اجتماعی کاهش آسیب های شهری
 - آموزش ساکنین و ارتقای آگاهی آنها در مورد قوانین زندگی شهری و شهروندی
 - بستر سازی برای ارتقای شرایط محیطی به نحوی پایدار و فراگیر در جهت رشد سلامتی، امنیت، کرامت انسانی
 - اجرای طرح های توانمندسازی برای کنترل و تغییر وضعیت ساکنان

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی، بریمانی فرامرز و نصیری یوسف (۱۳۸۳) حاشیه نشینی و راهکارهای تعدیل آن، مورد کریم آباد زاهدان، مجله جغرافیا و توسعه صص ۱۴۵-۱۲۲.
- ایران‌دوست، کیومرث (۱۳۸۹) مرور کوتاه تجربه توانمند سازی سکونت‌گاه غیر رسمی کرمانشاه، مجله جغرافیا و توسعه شماره ۲۰ صص ۷۳-۶۰.
- اسکندری دو رباطی، زهرا (۱۳۸۷) فقرای شهری و دردسر تئوری، فصلنامه پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۱۵ صص ۱۴۰-۱۵۳.
- جواهری پور، مهرداد (۱۳۸۷) چالش‌های فقر شهری، مجله رفاه اجتماعی - سال دوم، شماره ۶ صص ۱۱۱-۱۲۸.
- رفیعیان، مجتبی، توکلی مرتضی و هودسنی هانیه (۱۳۸۵) کاربرد متدلوژی گروههای بحث در مطالعات توانمند سازی محلات غیر رسمی شهری، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۶ صص ۴۷-۵۶.
- شهرداری زنجان (۱۳۸۸) طرح تفصیلی شهر زنجان، معاونت عمران و شهرسازی صص ۳۳-۱۲.
- صرافعی، مظفر و محمدی علیرضا (۱۳۸۴) شکل‌گیری و گسترش اسکان غیر رسمی، علل چالش‌ها و راهبردها در شهر زنجان، نشریه دانشکده علوم زمین، ویژه جغرافیا شماره ۱ صص ۲۵-۲.
- کلهرنیا، بیژن (۱۳۸۷) مطالعات ارتقاء و توانمند سازی بافت‌های فقرنشین شهری، مجله هفت شهر، شماره ۲۲ صص ۴۸-۳۰.
- محمدی، علیرضا و روستا مجید (۱۳۸۷) توسعه اجتماع-محور ساز و کاری برای ساماندهی سکونت‌گاههای غیر رسمی، مجله هفت شهر شماره ۲۲ صص ۶۴-۵۰.
- مرکز آمار ایران (۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵) نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان زنجان، شهر زنجان.
- مهندسان مشاور آمایش (۱۳۸۷) مطالعه امکان‌سنجی نهادینه سازی فرایند بهسازی شهری در ایران، (گزارش مرحله اول)، شرکت عمران و بهسازی شهری صص ۷۷-۲.
- مهندسان مشاور، آمایش (۱۳۸۴) تجدید نظر در طرح تفصیلی شهر زنجان، مطالعات اقتصادی و اجتماعی صص ۷۹-۴.
- وزارت مسکن و شهرسازی (۱۳۸۳) سند توانمندسازی و ساماندهی سکونت‌گاههای غیر رسمی، تهران، سازمان عمران و بهسازی شهری صص ۹۰-۳.
 - Alaming, B (۲۰۱۰) The urban poverty and challenge, UK, London
 - Albert, G (۱۹۸۶) Development of context of planning. University of Illinois.
 - Alvin, B (۲۰۱۰) Urban planning and housing in third world; London.
 - Akayo, F (۲۰۱۰) Slums in Africa, (new approach) World Bank.

- Baykal, N(۲۰۱۰) urban poverty in Asia, China, Singnoya Press.
- Crayon, S (۲۰۱۰) The solution and problems for housing the poor; University of Sheffield.
- Davis, M (۲۰۰۶) Planet of slums, New York .Verso.
- Everatt, D (۲۰۰۵) Community development in south. New York. www.worldbank.org/afr/wps/index.htm ۲۰۰۹/۶/۲۰ Africa
- Kral, G (۲۰۱۰) Toward new paradigm for urban settlement; University of Illinois Press.
- Manfel, H (۲۰۱۰) Housing the urban poor policy; London and Newjersy.
- Padina, B (۲۰۰۸) Third world and problems for housing; University of Sheffield. Dehli
- Savar, S (۲۰۱۰) City and region, Dehli, Graven
- Sikron, F (۲۰۱۰) Poverty reduction in third world, Bank, Ohayo University.
- UN-Habital (۲۰۰۷) Accommodating people in the Asia – Pacific Region.

